

Ідея журналістської освіти в контексті дискурсу про університет

“Існує тільки три професії, представники яких удостоєні носити мантию: **священик, суддя і вчений**. Мантия символізує те, що її носії наділені зрілістю розуму, незалежністю суджень і відповідальністю перед власною совістю та Богом. Це означає внутрішню незалежність усіх цих трьох професій: їхній обов’язок — бути останніми, хто дозволить собі діяти примусово і піддаватися тискові ззовні” [2]. Слова Генрі Розовського про *зрілість розуму, незалежність суджень, відповідальність перед власною совістю та Богом, внутрішню незалежність, здатність не діяти примусово та не піддаватися тискові ззовні* — ці слова, як ніякі інші, стосуються і професії журналіста. То ким же є журналіст — священиком, суддею, вченим? Не слід переобтяжувати розум цими порівняннями: у журналіста своя місія, але його єднає з цими професіями виплекана цивілізацією висока ідея освіченості, вихованості й високої культури, що й робить людину сильною, яка має зрілий розум, незалежність суджень, відповідальність перед власною совістю та Богом, внутрішню незалежність, здатність не діяти примусово та не піддаватися тискові ззовні. Ідея освіченості, вихованості й високої культури, включаючи внутрішню свободу,— це ідея, яка плекається, витворюється у спеціальних закладах та передається через спілкування, навчання, самоосвіту.

Підготовка журналістів має не таку вже й давню історію. Можна говорити про трохи більш ніж столітню історію журналістської освіти в світі (хоч безперечно сама по собі журналістика більш давня й історія професії журналіста теж). Найдавнішим університетом, який розпочав підготовку журналістських кадрів, є Колумбійський університет (США), де справу організував відомий у світі американський журналіст Джозеф Пулітцер у 1912 році.

Чому світ іде по шляху розвитку університетської системи підготовки журналістських кадрів? Чому держави не зупиняються на рівні підготовки журналістів при редакціях, спілках журналістики, громадських організаціях? Чому Великобританія, маючи найпотужніші у світі медіа (достатньо назвати ББС), у 90-х

роках активно запроваджує бакалаврські й магістерські програми з журналістики при університетах країни?

Відповідь одна й очевидна: ідея університетської освіти — це прогресивна ідея, а крім того, в її класичному вимірі, співзвучна ідеї класичного журналізму як явищу концептуально близькому самій ідеї Університету, цінностями якого є академічна свобода й автономія управління. Свобода слова й незалежність існування — це теж визначальні цінності світового журналізму і вони корелюють із університетською свободою та автономією, зафіксованими в міжнародних документах — Великій університетській хартії (Magna Charta Universitatum) та Лімській декларації академічних свобод і університетської автономії.

Для журналізму, як сфери суспільно визнаної у вигляді елітної, інтелектуальної, інформаційно продуктивної творчої діяльності, питання рівня освіти — то питання престижу, здорових амбіцій, з одного боку, та питання ідентичності журналістів з точки зору їхньої самодостатності як людей, що мають вищу освіту і спеціальну підготовку, з другого боку. І не просто вищу освіту, а освіту, яка за всіма канонами вважається достойною людей розумних, моральних, самодостатніх.

Чому власне Університет забезпечує підготовку кадрів вільних у своїх помислах, незалежних, самодостатніх, моральних, культурних, державницьки налаштованих, а чому цього не можуть робити інші навчальні інституції? Тому що в концепції Університету закладено саме ці цінності; університети й створювали як осередки свободи думки і слова, скарбниці національної культури, як інтелектуальні центри, а не інститути підприємництва, корисливості, прагматизму, бізнесу, політики тощо. Свобода думки, як внутрішня сила її, “вимагає очевидних передумов: відповідного академічного клімату та атмосфери” [3], чого позбавлені всі профільні інституції, що займаються власноруч підготовкою чи перепідготовкою кадрів. Випускники таких шкіл навчання завжди заангажовані і мають однобокий підхід до справи, бо вони зашорені внутрішньоцеховими правилами і принципами. Такі фахівці можуть бути технологічно більш вправними, ніж університетські випускники, але вони внутрішньо залишаються залежними від тої технології праці, яку вивчили, аж до тих пір, поки не здолають в університеті чи по життю цю залежність.

Цінності світового журналізму — свобода слова і незалежність — знаходять свою підтримку і природний розвиток у системі класичної університетської освіти, оскільки ці цінності було визнано як основні засновниками університетів, зачинателями дискурсу ідеї Університету, її проповідниками, а також підтримано багатьма державами в різні часи. Дискурс ідеї Університету, тобто сукупність висловлювань, тез, положень, артикульованих різними мислителями принципів існування університету як інституції, починається з тих часів, коли засновувалися університети, а особливо коли такі філософи, вчені, громадські діячі, як британець Джон Ньюмен, німці Вільгельм фон Гумбольдт, Йоган Готліб Фіхте, Фрідріх Шляєрмахер, Фрідріх-Вільгельм Шеллінг, Карл Ясперс, Мартін Гайдеггер, Юрген Габермас, українці Петро Могила, митрополит Андрей Шептицький та ін. заклали “визначальні принципи університетського життя: а) органічна єдність процесу викладання та дослідження — теза про поширення знання через навчання та його поглиблення через дослідження; б) незалежність від різних форм зовнішнього тиску — теза про те, що Університет не визнає в своєму середовищі жодних авторитетів і поважає тільки істину в її безконечних формах, або, інакше кажучи, принцип автономності управління” [4].

Ці принципи було взято за основу для міжнародних документів Великої університетської хартії (Magna Charta Universitatum) та Лімської декларації академічних свобод і університетської автономії під час формулювання поняття академічної свободи. “Свобода у дослідженні та викладанні — це фундаментальний принцип університетського життя. Уряди й університети, кожен у міру своїх можливостей, повинні забезпечити повагу до цієї фундаментальної вимоги. Водночас Університет має залишатися вірним європейській традиції гуманізму. Його постійна турбота — досягати універсального знання; здійснювати своє покликання, незважаючи на географічні та політичні обмеження, і утверджувати життєву потребу для різних культур у знанні” (Magna Charta Universitatum) [5]. “Академічна свобода — це свобода членів академічної спільноти, індивідуальна чи колективна, в здійсненні, розвиткові та передаванні знань шляхом досліджень, навчання і студіювання, дискусій, документування тощо

без будь-якого втручання чи цензурування з боку державних і недержавних інституцій, політичних партій, релігійних організацій. Всі члени академічної спільноти мають право виконувати свої функції без будь-яких побоювань за можливі втручання чи репресії з боку держави та інших інституцій” (Лімска декларація академічних свобод і університетської автономії) [6].

Навчання в академічному середовищі, де панує такий дух свободи і незалежності, природно формує у майбутнього фахівця (ким би він не був, а тим більше журналістом!) свободу мислення, думки, слова, незалежність і незаангажованість поглядів майбутнього спеціаліста. Ця свобода і незалежність досягається саме завдяки задекларованому університетами принципу єдності процесу викладання та дослідження. Що означає цей принцип? Він означає те, що будь-що, що викладається, чого навчають, не визнається за істину, якщо те, що вивчається, не осягнуто професором і студентом в історичному аспекті (тобто не показано, як до того, що вивчається, ставилися колись і яке місце те питання займало), в сучасному аспекті — якщо те, що вивчається, не осягнуто в контексті різних виробничих, технологічних ситуацій, з точки зору різних професійних колективів. Наприклад, вивчення методу інтерв’ю в університетській програмі обов’язково передбачає розуміння історії методу, дослідження того, як цим методом користуються зараз у різних редакціях різні журналісти. Неуніверситетський підхід до вивчення методу інтерв’ю полягає в тому, що учень користується ним так, як сказав старший товариш, тобто авторитет.

Таким чином, університетська освіта — це навчання через постійний пошук і паралельне дослідження питання. Для університету теза “пишіть так, як пишуть у газеті Н” є тезою, що порушує засади університетської освіти, зокрема принцип академічної свободи і незалежності. Для університету природно є говорити: у газеті Н пишуть так, у газеті К пишуть ось так, а у газеті В пишуть інакше, професор вам пропонує свій стиль письма — а вам, шановний майбутній журналісте, самостійно вибирати те, як треба писати! Готові рецепти — це не університетський стиль думання і навчання. Для університетського фахівця важливо знати сотні рецептів,

знати на них критику, знати їх переваги і недоліки — і виробити самостійно, свідомо і переконливо, свій рецепт.

Метою і соціальним завданням Університету є, було і буде “розвиток у студентів критичного творчого мислення, особистої ініціативності, здатності і стремління до самоосвіти, тобто таких навичків та вмінь, які допоможуть їм гідно виконувати свою соціальну роль і знаходити способи реалізації в цьому мінливому світі” [7].

За визначенням Джона Ньюмена, університет є місцем спілкування, циркуляції думки у масштабах цілої країни [8]. Ньюмен називав символічно університетами столиці держав, адже саме в столицях збираються найрозумніші і найосвіченіші люди, а також до столиць тягнуться з периферії, приїжджають іноземці, що дає можливість обміну інформацією між народами. Університети мають особливу академічну атмосферу, яка витворюється людьми, що зібралися під одним дахом, об’єднані спільним предметом інтелектуальної діяльності, бібліотеками, де зібрано найбільшу кількість літератури, можливістю спілкування на особливі, небуденні теми з людьми, в головах яких заховані мудрість і багатющі знання.

Цікавою є асоціація Джона Ньюмена з приводу того, що таке університет для виховання особистості. Дозволю процитувати той приклад, який наводить Ньюмен, бо він є повчальним і зрозумілим для нас, а також цей приклад може бути відповіддю тим особам, які недооцінюють роль університету у їхньому житті.

Справжній джентельмен, пише Джон Ньюмен, повинен мати “поставу, ходу, манеру спілкування, жести, голос; невимушеність, самовладання, чемність, делікатність; високі моральні якості, витончене мислення, красномовність, смак і доречність, гречність та витримку, відвертість та розважливість, щедрю руку. Окремі з перелічених якостей дарує природа, інші можна виявити у кожному прошаркові суспільства, ще інші є спадком християнства. Однак повне гроно, зібране в одному-єдиному індивідуальному характерові, — це рідкість. Чи ми справді віримо у те, що цього можна навчитися з книжок? Хіба можна засвоїти їх деінде, ніж у вищому суспільстві? Сама природа питання схиляє нас до такого висновку. Ви не фехтуватимете без суперника, не кинете присутнім у залі виклик до дискусії, не ставши на захист якоїсь конкретної тези. Отже, ви ніколи не

навчитеся спілкуватися без належного кола спілкування” [9]. Університет і є тим вишуканим середовищем, яке вже виховує і навчає. Щоденні спілкування з подібними собі, участь у всіляких заходах, до яких просто так ви ніколи б не мали доступу, зустріч з фахівцями, постійний контакт із професійним середовищем, можливо, важливіше, ніж зубріння книг.

Є ще одна обставина, через яку університетська освіта для журналіста має вирішальне значення: “Університет покликаний формувати національну ідентичність, нести відповідальність перед суспільством” [10], коли університет розглядається як охоронець національної культури. У журналістики немає іншої місії в суспільстві, ніж служити своєму народові через його правдиве інформування, захищаючи тим самим інтереси людей, їхні традиції, спосіб життя, їхню культуру. Справжня журналістика не може бути не національною, бо тоді вона буде проти того народу, якому нібито служить. Логічно постає запитання: якого народу та журналістика і чий інтереси вона сповідує?

Суспільна місія журналізму очевидна, якщо мати на увазі суспільні чи громадські медіа. У цьому контексті вимальовується постать і суспільна роль журналіста — бути носієм суспільних цінностей, суспільної моралі. Старі класичні університети, до яких належить і Київський національний університет імені Тараса Шевченка, є національною інтелектуальною гордістю, інтелектуальною совістю держави [11], і саме такі університети здатні формувати національно свідомі інтелектуальні особистості. Як не прикро, але з цією роллю не можуть справитися інші інституції, що беруться за підготовку чи перепідготовку журналістських кадрів.

Серед сотні відомих і вправних журналістів на увагу, народне визнання, наслідування заслуговують ті, які є національно свідомими, а не манкуртами і продажними щодо свого народу особами. Журналіст, який не любить свого народу, не може бути по відношенню до нього об’єктивним, не може говорити тієї правди, яку говорять з любові до людей. Через те ненаціональна і недержавницька (прошу не плутати з “непровладна”!) позиція журналіста дуже часто підмочує його професійну репутацію.

В ідеї журналізму, так само, як і в ідеї університету, криються на сучасному етапі певні суперечності, які природно породжують дискусії. Дискурс ідеї університету супроводжується палким обговоренням ролі, завдань і місії сучасного університету. Відзначають той факт, що розвиток університету прямує від романтизму до практицизму, бізнесу, заробляння грошей, що призводить до падіння інтелектуальних і моральних цінностей академічних спільнот. Гроші стають обмежувачем свобод і незалежності університету, оскільки розвиваються тільки ті дослідження, які приносять кошти. Окрім того, в історії університетів і країн фіксуються спроби влади втручатися в академічне життя і керувати ним; безцеремонними по відношенню до університетів є інші організації, мас-медіа, які дозволяють собі втручання в життя університетських колективів.

У такій же ситуації, якщо не гірше, перебуває й журналістика. Постійна боротьба журналістів за свободу слова й незалежність виснажує, знекровлює журналістські колективи.

Попри це існує конфлікт і між ідеями журналізму та університету, зокрема, в площині підготовки кадрів [12]. Практична журналістика прагне перетворити університети у звичайні школи журналістики. Ще Вільгельм фон Гумбольдт зауважував, що “університети не повинні відігравати для держави роль гімназій чи спеціалізованих шкільних закладів” [13]. Школа має справу з готовими, остаточними знаннями, які викладаються учням. Університети ж перебувають постійно у стані пошуку нових знань; учитель, професор співпрацює з учнем, студентом на шляху цього пошуку, паралельно передаючи йому свої знання. Шкільництво, як елемент університетської освіти, може бути включено у підготовку журналістів, коли студент готується стати майбутнім фахівцем, за принципом “роби, як я”, “роби, як тобі кажуть або як роблять інші”. Проте таке навчання повинне розглядатися як один із пропонованих журналістам компонентів професійного становлення, залишаючи за ними право критично формувати свій стиль і своє письмо.

Однак не варто приховувати, що в університетській журналістській освіті нині є два великі недоліки: це надмірний крен у бік теорії і відірваність від практики;

несистемність освіти через відсутність фахового стрижня в організації гуманітарно-соціальних знань. Ці недоліки легко можна усунути, головне зберегти академічні цінності — свободу і незалежність у викладанні, універсальність освіти, її моральність, національну ідентичність.

Але ці недоліки журналістської освіти є блідими на фоні кардинальної проблеми, яка існує в контексті проблем університетської освіти взагалі та проблеми співіснування університету і журналізму як двох суспільних явищ. Ця кардинальна проблема може бути означена *як конфлікт між явно високою щодо суспільної значимості інтелектуальною працею журналістів і варварським рівнем культури й освіти багатьох з них, як відсутність інтересу до вищої освіти практикуючих журналістів на фоні падіння рівня університетської освіти*. Не можна сказати, що ця проблема локальна, вона має глобальний характер, оскільки обличчя університетів, на думку іспанського філософа Хосе Ортеги-і-Гассета, є гомогенним [14]. Проте, як ми вже відзначали вище, влади країн та університетський менеджмент розуміють усю важливість університетської освіти для журналістів і сприяють відкриттю журналістських бакалавратів та магістратур.

Ми не даремно зробили посилання на іспанського філософа Хосе Ортегу-і-Гассета, бо, власне, у своїй класичній роботі “Місія Університету” він підвів нас до розуміння тієї кардинальної проблеми, що означена вище. Що зробив відомий іспанський, та й європейський, філософ? Він протиставив високу в ідеалі місію Університету суспільній, але спримітизованій реальній місії журналізму, яку виконує він стосовно суспільств. Ці слова Ортеги-і-Гассета варто читати дослівно: “...Нині в суспільному житті не існує більшої “духовної сили” як журналістика,— пише філософ, віддаючи належне університетові, який має бути цілком відкритим сьогоденню, занурюватися в нього, бути в самому його осерді.— Правдиво історичне життя суспільства завжди має потребу бути керованим, хоче воно того чи ні. Саме собою воно безіменне й сліпе і не керує собою. А в нинішні часи давні “духовні сили” зникли: церква вийшла за межі сучасности; держава після тріумфу демократії вже не керує нашим життям, а навпаки — сама керується суспільною

думкою. За такої ситуації суспільне життя повністю підкорилося єдиній духовній владі, котра має за свій обов'язок піклуватися про сучасність,— журналістиці.

Мені не хотілося б тривожити своїми оцінками журналістів... Проте було б оманомо закривати очі на очевидну ієрархію духовних реальностей. Журналістика посідає в ній нижній щабель. І сталося так, що на суспільну свідомість не чиниться інший тиск і вона не отримує іншого наказу, як лише від тієї найнижчої, перепопущеної через газетні шпальти духовности. Вона є настільки часто найнижчою, що майже ніколи й не підноситься до духовности; ба, певним чином є антидуховністю. Через те, що суспільну душу покинули інші духовні сили, її тільки те й живить та спрямовує, що журналіст, а він є не лише одним із найнеосвіченіших типів сучасного суспільства,— пише Ортега-і-Гассет у кінці тридцятих минулого століття,— але й приймає до свого цеху скривджених псевдоінтелектуалів, переповнених образами й ненавистю до справжнього духу (кожен із нас нехай подумає, чи ці слова іспанського філософа не стосуються бува й сучасних журналістів.— *В.Р.*). Вже сам факт у реаліях нашого часу спонукає цих людей не гаючись робити сенсації з безперспективних, нечітко структурованих речей (до речі, зверніть увагу на наші новини нині: катастрофи, вбивства, обмани, корупційні скандали, а зараз новини культури — сьогодні помер директор такого-то музею...— *В. Р.*). Реальне життя є, зрозуміла річ,— продовжує Ортега-і-Гассет,— чистою актуальністю; проте журналістська візія деформує цю істину, зводячи актуальне до моментного, а моментне до резонансного. Звідси й постає нині світ у суспільній свідомості в якомусь ретельно вивернутому образі. Що істотнішу й довгочаснішу вагу має якась річ чи особа, то менше про неї говорять журналісти. Натомість вони виділяють на своїх шпальтах те, що за своє суттю є не більш як випадком і вичерпується з одним повідомленням про себе. Такі інтереси не мали б діяти в газетах... Чималою кількістю тих гротескно вивернутих речей, які ми сьогодні маємо,— Європа вже довгий час падає вниз головою, виробляючи ногами піруети,— ми завдячуємо саме неподільній імперії журналістики, єдиній “духовній силі”.

Отож для Європи є питанням життя або смерті виправити безглузду ситуацію, в якій вона опинилася. Для цього університет мусить втрутитися в сучасність і бути таким Університетом, який розглядає найактуальніші питання дня зі свого власного погляду — культурного, фахового чи наукового (до речі, ці побажання Ортеги-і-Гассета ми могли б узяти на озброєння і виступати у своїй галузі на злободенні для медіа теми.— *В. Р.*). Відтак він не буде лише інституцією для студентів... а, розмістившись у самому осерді життя, в його доконечних потребах, у його пристрастях і стражданнях, муситиме виступити як вища духовна сила супроти журналістики, показуючи витримку на місці шаленства, вдумливу проникливість на місці грайливості й очевидної дурости.

Тоді Університет знову стане таким, яким він був за своїх кращих часів: провідним началом європейської історії” [15].

Свій есей “Місія Університету” автор видрукував у 1930 році, тоді, коли журналістів у Європі фактично ще масово не готували на університетському рівні. І можливо, це зауваження Хосе Ортеги-і-Гассета спонукало до переоцінки підготовки журналістських кадрів у Європі, зініціювало той рух відкриття бакалаврських і магістерських програм з журналістики, який триває в Європі і до нині, аби залагодити конфлікт між явно високою щодо суспільної значимості інтелектуальною працею журналістів і варварським рівнем культури й освіти багатьох з них. Та чи так далеко пішла європейська журналістика у порівнянні з 30-и роками? Чи багато дала європейському журналістові фахова вища освіта? Причиною тому є вже інше згадане тут питання — це неналежний рівень університетської освіти. А яким же він має бути? Знову звернімося до пропозицій Ортеги-і-Гассета і того світового досвіду, який накопичило людство.

Університети **навчають інтелектуальних професій і готують майбутніх дослідників**, плекають науку, вчать пізнавати. Ці два завдання є визначальними для діяльності університетів протягом всієї історії їхнього існування. Професіоналізм і дослідження — це дві речі, які мають поєднувати в собі університетські програми. Проте для здобуття професіоналізму і дослідницьких навичок від студента університету завжди вимагали слухання інших предметів —

загального характеру: філософії, історії тощо. Це предмети культурологічного спрямування. “Життя — це хаос,— пише Хосе Ортега-і-Гассет,— дика пуща, плутанина. Людина губиться в ньому. Та її розум реагує на це відчуття катастрофи й розгубленості: розум працює, щоб знайти в пущі “стежки” й “дороги”, тобто ясні й сталі уявлення про Всесвіт, незаперечні переконання щодо того, якими є речі і світ. Ця сукупність, ця система ідей є культурою в істинному значенні слова... Культура — те, що вирятовує з життєвої катастрофи, вона дозволяє людині жити так, щоб її життя не стало безглуздою трагедією чи повним здичавінням.

Як люди, ми не можемо жити без уявлень. Од них залежить те, що ми робимо... В такому розумінні ми — це наші уявлення.

Культура — це життєва система уявлень у кожному часі. Треба також зазначити, що ті уявлення,— продовжую думку Ортеги-і-Гассета,— та переконання не є, найпевніше, ані почасти, ані цілком науковими. Культура — не наука. Особливістю нашої сучасної культури є те, що переважно її зміст походить, мабуть, з науки; але в інших культурах так не є...

Катастрофічність нинішньої європейської ситуації полягає в тому, що пересічний англієць, пересічний француз, пересічний німець — люди неосвічені, вони не володіють життєвою системою відповідних часові уявлень про світ і людину. Такий пересічний персонаж — це новий варвар, відсталий з погляду своєї епохи, архаїчний і примітивний порівняно з жаскою актуальністю й нагальністю її проблем. Цей новий варвар — це передусім професіонал, тямущіший, аніж колись, але й більш неосвічений,— інженер, лікар, адвокат, науковець” [16].

І далі: “Суспільство потребує добрих фахівців — суддів, лікарів, інженерів, і тому ми маємо Університет з його професійною освітою. Але передовсім і насамперед суспільству необхідно забезпечити себе людським потенціалом у професії іншого роду — професії управління. В кожному суспільстві хтось керує — група чи клас, меншість чи більшість. Під управлінням я не маю на увазі ані юридичне виконання обов’язків влади, ані здійснення тиску та впливу на суспільний організм. Сьогодні європейськими спільнотами керують буржуазні класи, де індивіди здебільшого є професіоналами. Отже, тим спільнотам дуже

важливо, аби ці професіонали, попри знання своєї окремої професії, були здатні жити на висоті свого часу і так впливати на життя інших. Тому неминучим є впровадження в Університет нових курсів навчання культури чи системи тих уявлень, знання яких від нас вимагає час. То є фундаментальне університетське завдання. Ось таким має бути... наш Університет” [17].

Журналістика належить до професій, носії якої щохвилино і масовано здійснюють вплив на людей. Неосвічені журналісти, у руках яких знаходяться засоби впливу на суспільство, по відношенню до людей чинять більше зло, ніж Чорнобиль для їхнього організму. Через те в університеті повинен бути інтегрований синтетичний підхід до викладання культури і фаху, власне, мова повинна йти про фах в контексті епохи, сучасної культури. Культура не повинна викладатися тільки як окремі, недотичні до фаху уявлення.

“...Щоб упевнено просуватися в хашах життя, треба бути освіченим, треба знати його топографію, його стежки, чи “методи”; тобто треба мати якесь чітке уявлення про простір і час, у якому людина живе, мати якусь новітню культуру...

Треба було дочекатися початку ХХ сторіччя,— вигукує Ортега-і-Гассет, але емоції іспанського філософа ми можемо вихлюпнути так само і на початку ХХІ сторіччя,— аби побачити неймовірну виставу — виставу специфічного невігластва й агресивної дурости, коли людина, знаючи багато з одного предмету, не має жодного уявлення про всі інші. Професіоналізм та спеціалізація, не будучи належно врівноважені, подрібноли європейця на шматочки... В інженері є інженерія — але це лиш уламок, якийсь один вимір європейської людини: той, хто є інтегральною цілістю, ніяк не може вміститися у свій фрагмент, що зветься “інженер”. Те саме й у всіх інших випадках. Коли, прагнучи лише до бароково високого стилю висловлювання, кажуть, що «Європа стулена з окремих клаптів», то цим говорять правду значно більшу за ту, яку мають на увазі...

Задля цього... розпочинається енергійний рух, що проголошує вищу освіту головно освітою культури, або освітою, яка має передати новому поколінню ту систему уявлень про людину і світ, що визріла в умах попереднього покоління.

З цього випливає, що нам слід мати такі три складові університетської освіти: 1) передання культури; 2) навчання професій; 3) наукові дослідження і плекання нових науковців” [18].

Є лише одна суттєва заувага стосовно здобування фаху і науки. Під наукою слід розуміти дослідницьку діяльність, спрямовану на встановлення істини. Чи можна вимагати від викладача і студента, щоб вони серйозно займалися дослідницькою діяльністю? Можна, але це може бути на перешкоді викладанню і здобуванню фаху. “Домагатися того,— говорить Ортега-і-Гассет,— щоб нормальний студент був науковцем — це сьогодні безглузда претензія, здатна лише, щоб приховати... характерно утопійну ваду багатьох попередніх поколінь. До того ж вона не є бажана — навіть в ідеалі. Наука — чи не найзначніший вид людської діяльності, але не єдиний. Є й інші, не менш важливі, й немає причини, аби саме наука заповонила людство, витіснивши все інше” [19]. Людству непотрібно стільки науковців, скільки зараз є юристів, бухгалтерів. Але вища освіта повинна постійно живитися результатами наукових досліджень і поза співпрацею з наукою вона немислима. Через те треба, щоб навколо університетів отаборювалися наукові лабораторії, семінари, наукові центри, щоб університети ставали технополісами, де є місце науці і фаху. Але університет насамперед — це культура і фах на фоні науки, яка є фундаментом для університету.

Практика підготовки журналістських кадрів в Україні тримається переважно на традиціях державної університетської освіти, починаючи з кінця сорокових років (1947 рік — відкриття спеціальності “журналістика” на філологічному факультеті Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка), хоч прихід у журналістику випускників не факультетів журналістики та й людей іноді без вищої освіти існує. Зараз розвивається система перепідготовки журналістів через громадські організації, курси при редакціях. Чи можна вважати неуніверситетський шлях до журналістики справжнім? Відповідь на це запитання лежить в змісті самої ідеї сучасної журналістики.

Журналістика — це форма соціально актуалізованої суспільної свідомості, це та частина соціально значущих знань, які необхідні для прийняття рішення.

Актуалізація суспільної свідомості відбувається через відображення сьогодення в авторському викладі (тобто інформування), спрямування уваги на сучасника — його потреби, очікування, надання інформації з метою допомогти людям розібратися в подіях, аби вони зрозуміли, як ці події впливають на них і що треба робити для виходу з певної ситуації. Справитися з такими завданнями журналістики, зрештою, може будь-яка людина, яка того хоче. Але що відрізняє одного журналіста від іншого? Глибина проникнення в життя. І ця глибина дається, по-перше, життєвим досвідом, по-друге, розвиненою системою поглядів, інтелекту, знань, по-третє, сформованою системою високих цінностей, що дає людині відчуття міри і доречності у її справах. Здобування і першого, і другого, і третього здійснюється протягом усього життя та за особливих обставин. Такими особливими обставинами без сумніву є академічне навчання. Окрім того, навчання поза межами університету часто позбавлене свободи вибору. А журналіст, зрощений поза свободою вибору, не журналіст. Можна вправно тримати мікрофона, влучно ставити запитання, бути обізнаним у питанні, але бути внутрішньо скутим, мислити стереотипами газети, в якій пройшов школу навчання, бути рабом свого власного стилю, свого способу думання й висловлювання, тобто не мати внутрішньої свободи. Вийти за межі свого “я” можна лише тоді, коли у тобі виховано здатність недовіряти і самому собі, не мати кумирів та авторитетів, окрім істини. Цю здатність покликано формувати класичні університети, якщо вони такими є.

Але, зрештою, кожен здійснює свій вибір. Комусь ближче до душі наука через тренування себе і наслідування чийхось зразків поведінки, комусь подавай свободу вибору, а ще комусь достатньо бути помічником у справах чийхось і робити, що кажуть і як кажуть. У кожного своя психологія, свій погляд на життя, своя доля. Та в будь-якому випадку треба зрозуміти, що журналіст-фахівець на відміну від журналіста-аматора усвідомлює свої вчинки, дії, бо він не просто говорить чи пише — він постійно працює: він не просто дивиться на щось, спостерігає — він моніторить, тобто для нього спостереження — то праця; він не просто бачить — він працює над своїм баченням, для нього дивитися — це вже технологія праці; він не просто запам'ятовує — він збирає факти; він не просто думає — він аналізує

зібрані факти, робить їх інтерпретацію; він не просто говорить чи пише — він за правилами виготовляє інформаційний продукт; він не просто розповідає — він поширює інформацію, свій інформаційний продукт; він не просто зважає на слухача, глядача, читача — він аналізує їхню реакцію. Для журналіста ознакою поганого тону є говорити взагалі і бездоказово, а ще говорити, користуючись неперевіреними фактами. Це повне професійне безкультур'я. Ознакою поганого тону є також намагання журналіста аналізувати оцінки фактів замість самих фактів. “Миколо Петровичу, кажуть ви розтратили державні кошти? Що ви на те скажете?” Замість того, щоб розпочати розмову так: “Миколо Петровичу, є документи, які свідчать, що ви розтратили державні кошти...”

Навчання в системі університетської освіти має велике виховне значення, формує або й переформатовує особистісні структури людини, оскільки класичний університет виконує важливу функцію формувальника особистості, я сказав би, має навіть сугестивну силу над кожним, хто переступає його поріг. І на завершення дозволю ще раз звернутися до слів Джона Ньюмена: “Це місце, до розвитку якого приклалося чимало шкіл; де розум може безпечно порядкувати... (скорочення наше.— *Авт.*) певний того, що знайде собі достойного суперника у будь-якій контроверсійній діяльності та свого суддю у трибуналі правди. Тут завжди триває науковий пошук, а відкриття постійно перевіряють та вдосконалюють, необачність втрачає свою фатальність, а помилки стають зрозумілими на прикладі колізії умінь та знань. Це місце, де професор стає велемовним, перетворюється на місіонера, демонструючи свою науку у якнайповнішому та якнайпривабливішому вигляді, завзято передаючи її іншим та запалюючи вогник власної пристрасти у грудях слухачів. Це місце, де проповідник протоптує нову стежку, щодня вкарбовуючи правду у піддатливу пам'ять, шліфуючи та зміцнюючи її, допоки вона не перетвориться у широкий розум. Це місце, слава якого захоплює молодь, яке зворушує почуття людей середнього та завдяки спілкуванню завойовує дружбу людей старшого віку. Це оселя мудрости, світоч світу, посланник віри, *alma mater* молодій генерації. Крім переліченого, у ньому є ще багато іншого; щоб належно це передати, тут треба ліпшої голови та руки, ніж моя” [20].

1. Ідея цього виступу виникла під впливом книги: *Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька.*— Львів: Літопис, 2002.— 304 с.

2. Цит. за: *Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька.*— Львів: Літопис, 2002.— С. 7.

3. Там само.— С. 21.

4. Там само.— С. 16.

5. Там само.— С. 16—17.

6. Там само.— С. 17.

7. Там само.— С. 12.

8. Там само.— С. 37.

9. Там само.— С. 40.

10. Там само.— С. 20.

11. Там само.— С. 21.

12. Про проблеми журналістської освіти читай на сайті “Телекритика” (www.telekritika.kiev.ua): *Краснова Н.* Как учить журналистов.— 21.10 2002; *Сыроватка С.* Как помочь будущему журналисту и...его преподавателям?— 22.10 2002; *Шерман Г.* Тарас Петрів: “Молоді журналісти з часом себе покажуть, але аж ніяк не прирученими агітаторами-пропагандистами”.— 12.11 2002; *Крамаренко М.* Вдосталь журналістів Україна матиме за 450 років.— 13.03 2003 та ін.; *Ризун В.* Кризис образования? // <http://www.telekritika.kiev.ua/comments/?id=5103>.— 2002.— 23.10; *Ризун В. В.* Проблеми і перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку ХХІ століття // Наукові записки Інституту журналістики.— 2004.— Том 16.— С. 6—13; *Ризун В. В.* Болонський процес як точка зустрічі двох Європ: Погляд з Англії, Ірландії та Польщі // *День*.— 2005.— 2 грудня.— С. 18; *Володимир Ризун* Ще раз про журналістську освіту і не тільки про неї... // *Медіакритика*.— 2005.— № 10.— С. 28—31.

13. *Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька.*— Львів: Літопис, 2002.— С. 28.

14. Ортега-і-Гассет, Хосе. Місія Університету // Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька.— Львів: Літопис, 2002.— С. 72.
15. Там само.— С. 105—107.
16. Там само.— С. 75—77.
17. Там само.— С. 77—78.
18. Там само.— С. 79—80.
19. Там само.— С. 90.
20. Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька.— Львів: Літопис, 2002.— С. 44.